

УДК 128/129:141.3

*Наталія Доній***СВІТОВІДЧУТТЯ НОВОГО ЧАСУ ЯК ПІДГРУНТЯ РОЗВИТКУ
СОЦІАЛЬНОЇ ДЕВІТАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ**

Презентовано авторський погляд на тенденції у світовідчутті, що характеризують суспільство на етапі з кінця XVIII ст. до кінця XX ст. і які послужили основою зародження та поширення епіфеномену соціальної девіталізації. Під соціальною девіталізацією розуміється дистанціювання людини від, як їй здається, дискомфорту й вбивчого, соціуму, з подальшою втратою нею соціально важливих якостей.

Ключові слова: *світовідчуття, інтер'єр доби, соціальний простір, соціальна девіталізація, аномія.*

*Nataliia Donii***ATTITUDE OF THE NEW TIME AS THE BASIS FOR THE DEVELOPMENT
OF SOCIAL DEVITALIZATION OF PERSONALITY**

The publication pointed out the fact of different quality stages and permanent change of chairmanship of the rational and irrational elements in the outlook of the New time. A human being, passing through these various stages, feeling pressure of changes rational and irrational, constantly is in transitional state and that's why, actually, greater part is as an anomic.

Concentrating in itself autonomous and anomic features, a human being lost sensitivity in relation to the existence of other people and got rid of all obligations in relation to society. Society in response answered to a human being with indifference. Such a state of mutual relations «society – individual» can last sufficiently long, as in certain sense it is a chaos, which means a certain order. However, the hustle of autonomous – anomic individuals and indifference of social space for some personalities caused feeling of discomfort, and they were distancing themselves from this order; provoked the distribution of the epiphenomenon of social devitalization.

Thus, a social devitalization of personality is the answer of a human being for the tendencies of the New time, that cause the concentration in the middle of social space and uncomfortable terms of existence for a human being.

The changes were taken place in attitude of the New time is only one of a number of specific factors, that cause the social devitalization of personality. That's why the detailed analysis of other factors of the social epiphenomenon is seen in the period of XX-XXI century as a prospects for further researches.

Keywords: *attitude, Interior era, social space, social devitalization, anomie.*

*Наталія Доній***МИРООЩУЩЕНИЕ НОВОГО ВРЕМЕНИ КАК ОСНОВАНИЕ РАЗВИТИЯ
СОЦИАЛЬНОЙ ДЕВИТАЛИЗАЦИИ ЛИЧНОСТИ**

В публикации раскрыто авторское видение тенденций в мироощущении, которые характеризуют общество на этапе с конца XVIII в. по конец XX в. и которые послужили основой зарождения и расширения социальной девитализации. Под социальной девитализацией понимается дистанцирование человека от социума, существование в котором для нас кажется дискомфортным и убийственным, с последующей потерей человеком социально важных качеств.

Ключевые слова: *мироощущение, интерьер времени, социальное пространство, социальная девитализация, аномия.*

Світовідчуття завжди віддзеркалює інтер'єр певної історичної доби, який вводить людину в простір, заповнений сенсами, що обумовлюють специфіку світовідчуття. Інтер'єр доби – це соціальний простір, у якому розгортається людська екзистенція. Однією з основних відмітних рис соціального простору є те, що він не стільки кількісний, однорідний та ізотропний, скільки якісний, неоднорідний, фрагментований. Історичні зміни постійно провокують виникнення якісно іншого просторово-часового інтер'єру, іншої світоглядної перспективи, іншої форми життя та поведінки суб'єкта. В XXI ст. однією з інтер'єрно-спровокованих модифікацій життєпроживання стала соціальна девіталізація, про яку в контексті соціальних і світоглядних трансформацій початку XX ст. вперше заговорив Х. Ортега-і-Гассет. Соціальна девіталізація як поведінковий акт стала відгуком індивідів на світоглядні зміни, що відбувалися протягом XIX-XX ст. та які генерували бажання дезертирства з соціуму.

Детермінантами соціальної девіталізації як епіфеномену є поєднання різних подій та елементів, в результаті якого заявляє про себе суперечність потреб індивідів та соціуму. Вибір індивідом соціальної девіталізації як стратегії існування має на меті дистанціювання від соціуму, звуження меж соціальної взаємодії. Соціальна девіталізація як процес та епіфеномен свідчить про те, що людина втомилася бути в середині хаотично-динамічної соціальної сфери, людині не цікаво та дискомфортно в суспільстві, де усі штовхаються, труться, збиваються. У певному сенсі соціальна девіталізація є варіацією протестних дій спрямованих проти масштабної раціоналізації, масовізації та деперсоналізації, породжених переходом «традиційне-індустріальне-постіндустріальне» суспільство, що припадає на Новий час.

Осмисленням новочасового інтер'єру відбувалося й відбувається з безлічі концептуально-теоретичних позицій. Єдиним, що об'єднує мислителів та науковців, які так чи інакше з різноманітних ракурсів аналізують питання, що пов'язані з новочасовим соціальним простором, стало виділення позитивних та негативних моментів цієї історичної доби. Так, свій погляд щодо цього питання в різні часи висловили: Н. Аббаньяно, М. Бердяєв, І. Бичко, Р. Гвардіні, В. Горський, О. Демидов, М. Еліаде, В. Загороднюк, К. Леві-Строс, М. Мід, Ф. Ніцше, Г. Спенсер, М. Фуко, В. Федотова, О. Шпенглер, К. Ясперс та ін.

У зв'язку з нестабільністю новочасової доби та періодичним проходженням кризових періодів у функціонуванні соціуму, в окремих напрямках досліджень можна виділити праці науковців, присвячені проблемі аномії (В. Горозія, Е. Дюркгейма, Р. Мак-кайвера, Р. Мертона, Д. Рісмена, Г. Спенсера, Л. Сроула, Ш. Туркіашвілі, Е. Фромма та ін.).

Проте розкриття авторської позиції щодо епіфеномену соціальної девіталізації, вимагає іншого підходу до систематизації наявного теоретичного матеріалу, а тому, незважаючи на те, що дебати про новочасову добу та сучасність мають тривалу історію й доволі значні напрацювання, *метою* цієї публікації є виділення основних моментів у світовідчутті, що характеризують суспільство на етапі з кінця XVIII ст. по кінець XX ст. і які були основою зародження та поширення процесу соціальної девіталізації.

Світовідчуття має здатність вловлювати усі найменші тенденції, що присутні в соціальному просторі, влітаючи їх у соціальну тканину доби. Цілком закономірн, що перехідність, як «димка», включає різні відтінки та щільність, забезпечуючи легке взаємопроникнення нового в старе, одного в друге, що й додає ноту яскравості світовідчуттю. Тому-то перехідність не передбачає непрозорості й чіткості межі між старим і новим світовідчуттям. Як правило, старий світогляд (мислення), що володіє людиною якійсь час співіснує з новим світоглядом (мисленням) у конфігурації людської діяльності. Хоча укладання цього союзу не завжди відбувається гладко та саме цей союз несе відповідальність за напрямки і темпи зміни світогляду, а отже, й світовідчуття.

Корінна соціальна трансформація пізнього Середньовіччя не полегшила, а навпаки, обтяжила світовідчуття Нового часу необхідністю відвойовування автономії в авторитарного стилю мислення. Боротьба з останнім послугувала основою виведення протиборотства та революції в усіх різновидах на позицію центральної соціальної норми Нового часу. Панування означеної норми почалося з науково-світоглядної революції, рух якої більш-менш точно припадає на XVII ст. У цей момент відбулося зростання цінності Розуму та перехід до оптимістичного сприйняття людиною власних можливостей. Вихід Розуму на перші позиції підштовхнув до перетворення кінцевого світу в безкінечний, а людина поступово усвідомила важливість самої себе й непересічний селф¹ трансформувалася в критерій цінності життя. Проголошена гносеологізація людської сутності перетворила тезу «Теоретичне пізнання є вищим виявленням духовності та сенсом життя людини» на девіз наступних століть.

Черговим кроком Розуму стала детермінація зміни на сто вісімдесят градусів позицій центральних осіб Всесвіту: «Бог втрачає своє місце, а разом з ним втрачає його й людина» [2, с. 261]. Найбільш відчутною, звісно, стала втрата місця Богом, адже потягнула за собою зміну світоцуттєвої парадигми з гетерономії на автономію, де як Інший став потребує селф [7, с. 11]. Зміна позицій сформувала автономну людину та розвернула напрям вектора пошуків сенсу життя, переспрямувавши життєву енергію в інше русло: при гетерономії сенс завдавався ззовні й індивід лише очікував вказівок, при автономії затребуваним стало самостійне встановлення сенсу, тож індивід вимушений був активно діяти, не сподіваючись на когось, в очікуванні кого/чого-небудь іншого. Результат цього – Розум та інтелект детермінували заміну страху середньовікової душі, що був пов'язаний з кінечністю світу, на новий – страх відсутності сенсу життя, через нездатність його формулювання.

Окрім гносеологізації відбувся зсув у бік оптимістичності. Особливо неоднозначно така переорієнтація проявилася в зміні парадигми дорослішання соціуму з процесу, що супроводжується усвідомлен-

¹ Варіативний ряд перекладу англійського «self» на українську мову представлений поняттями «само-», «самість», «істинне Я», «низьке Я», «просто Я» та ін. Останнє трапляється найчастіше і так само викликає найчастіше дискусію при редагуванні та перекладі, як таке, що потребує врахування контексту використання «self». Автором, при введенні в дослідження концепту «селф», були взяті до уваги наявні зауваження та коментарі перекладачів, і, виходячи з факту включення концепту «self» у словник неперекладностей [3, с. 432], було прийнято рішення про його використання як неперекладного в українському варіанті написання.

ням відсутності гарантії щодо виживання, на процес, який проходить під знаком відчуття, що виживання можна прийняти як належне. Останнє розслабило соціум і людину, спровокувавши ланцюгову реакцію низки процесів, найбільш небезпечним серед яких стала втрата серйозності, що наприкінці ХХ ст. спричинила домінування ігрового світовідношення та постійне загравання зі смертю при проведеному дозволі за екстремальними видами відпочинку.

Стрижневі характеристики світовідчуття кінця ХVІІІ – початку ХІХ ст., якими були раціоналізм, оптимізм та етичність, поступово, після низки революцій та катаклізмів (Французької революції, низки воєн, зміни менталітетів, релігійних чвар, розчарування у прогресі) перетворилися на об'єкти критики. Саме момент, коли добропорядний буржуа в ім'я встановлення добра та справедливості взявся за сокиру й позбавив життя короля, а згодом сам став жертвою революційного терору, змусив світ здригнутися й спробувати замислитися над тим, що відбулося і чому це відбулося.

У підсумку після тривалих заочних дискусій було задано інший напрям та тип взаємин між соціумом та людиною, що обумовив переформатування раціонального та ірраціонального.

Межа ХVІІІ-ХІХ ст. стала зразком еkleктичного поєднання старого й нового, а також ознаменувала собою перехідний етап до того, що пізніше отримало назву – «проект Модерну». Плавне світовідчуття, притаманне раціоналізму, змінилося апеляцією до дійсності, оптимізм був проголошений примітивним, етика – сентиментальною, а людина із оптиміста перетворилася на песиміста. Межа ХVІІІ-ХІХ ст. також ознаменувалася переходом від традиційного (аграрного) до індустріального суспільства, що означив відхід від світовідчуття, сформованого стійким господарством. Інакше кажучи, відбулася зміна світовідчуття на таке, що заохочувало економічні досягнення, індивідуалізм та інновації, проте ігнорувало сенситивний елемент суспільного існування. Протестантська етика як виразна мутація християнства дозволила форсувати економічне зростання, й, як певний культурно-економічний синдром, пришвидшила розвиток промислової революції та становлення капіталізму.

Головним принципом життя з середини ХІХ ст. став економцентризм, що спровокував зміни в усіх сферах буття соціуму. В один із наслідків спровокованих економцентризмом змін обернулося відчуження людини від життя, за якого «родова сутність людини перетворюється в чужу для неї сутність» [5, с. 567], а саме життя трансформується в «підприємство, прибуток від якого не покриває його витрат» [8, с. 297]. Незатребуваність душевності людини, що підмінялася цінностями вартості, власності та ринку, ускладнила систему світовідчуття та позбавила здатності до гармонійного поєднання потреб економцентрованого соціуму й людини. Результатом дисгармонійності «потреби соціуму – потреби людини» стало зміщення мети життя в площину соціальних і матеріальних досягнень. Останнє детермінувало перехід людей у стан таких, які, «відірвавшись від землі», почали існувати в штучних, протиприродних умовах, дуже повільно усвідомлюючи дискомфортність подібного існування.

Ірраціоналізм, витиснутий на узбіччя через ігнорованість в економічному світогляді, знайшов вихід сконцентрованої в ньому енергії та запанував у філософії, мистецтві та культурі, залишаючи за собою можливість опосередкованого впливу на простір повсякденності. На зміну класицизму з його раціональними світовідношенням прийшло ірраціональне та сентиментальне світовідчуття, що більш відоме як «Доба романтизму». Романтизм заявив про себе як жертва спраги глобальних змін і нових взаємин і, одночасно, як носій розгубленості у ворожому світі. Затребуваність гостроти відчуттів породила специфічну тематику художніх творів, де провідними мотивами стали сюжети надсвітового всесильного зла, двох різнополярних світів, метафізичної смерті та індивідуалістично-метафізичного бунту.

Романтичне світовідчуття, через зміни зовнішніх умов, спровокувало плавний перехід людини з категорії «носії добра» до категорії «носії зла». «Цікавість до зла» (А. Мюссе) та розгортання нічим не стримуваних інстинктів «любви до смерті» спричинили зсув симпатій реципієнтів у бік демонічного, змістивши звичні акценти у визначенні доброго/злого та на практиці підтвердивши їхню взаємну відносність. Останнє дозволяє, з сучасної позиції, вести мову про початок розвитку психології соціальної залежності, бо індивіди, перебуваючи в розгубленості щодо визначення «це добре», стали приймати рішення про об'єднання в ефемерну силу, ілюзорно здатну забезпечувати кращі умови існування та бути постачальником життєвої енергії, яким тривалий час були церква, суспільство та соціальність. Тенденція висміювання добра породила відчуття тьмяності та нецікавості світу без смерті, зануривши людину в стан нудьгування, відчаю та депресії. У результаті означених трансформацій жах перетворився на єдину справжню реальність існування людини, а смерть поволі трансформувалася в негативний абсолют, одночасно заворожуючий та ігнорований через медикалізацію.

Наступний етап зсуву у світовідчутті припадає на межу ХІХ–ХХ ст. й починає свій відлік приблизно в 1880 р. У цей момент більш голосно заявила про себе еkleктичність нового та старого у світовідчутті, засвідчивши існування кризовості як суспільної риси. І знову, як й на початку ХІХ ст., винятково гостро кризовість віддзеркалилася в образотворчому мистецтві, що спромоглося ввести в обіг нові способи вираження та парадокси, які епатували суспільну думку сумнівними сенсами. Однією з головних тем творів стала тема «зникнення душі», штучності людського існування й, як підсумок, демонстрація бінарного відношення до життя – як цінності і як зла. Подібна антиномія демонструвала частковість

переходу в еволюції суспільства від одного етапу до іншого та поширення на початку ХХ ст. в суспільстві аномії.

Аномія, яку більшість вважає показником проблем з ціннісною сферою, на рівні світовідчуття є ситуацією за якою людина не здатна розділити почуття солідарності з конкретною групою через відчуття та нагнітання самотності. Самотність аномічної людини – це підсумок викреслення душевності та показник духовної стерильності й існування в системі координат теперішнього, без включення до неї минулого та майбутнього. При домінуванні аномії у світовідчутті відбуваються зміни у формулі життя – на місце «Жити – це відчувати себе обмеженим і тому зважати на те, що обмежує» приходиться «Жити – це не відчувати ніяких обмежень і тому сміло покладатися на себе; усе практично дозволено, нічого не загрожує розплатою й взагалі ніхто нікого не вище» [6, с. 60]. Аномічна людина сама для себе стає єдиним кумиром, власною найвищою та єдиною цінністю. Тож людина через зруйнованість співпричетності індивіда соціуму спочатку стає сторонньою соціальної спільноти, а при переході сторонності у форму патології – абсолютно байдужою до соціуму.

Перша світова війна позначила собою перехід до Модерного світовідчуття та нового соціального типу, головною характеристикою яких стала всеосяжність, пізніше означена як глобальність. Світоглядна основа, закладена кризовістю межі ХІХ–ХХ ст., цілком зумовила підсумок війни на рівні світовідчуття – масштабна авітальна спрямованість думок через самотність, втрату ілюзій та надій, розпад моральних цінностей, відсутність сенсу життя. Вона ж породила апокаліптичне світовідчуття, загальну тривогу й невпевненість. Усе це відбувалося на фоні масової інтелектуальної деградації, отупіння, як постійних супутників війни, адже саме під час військових дій людина віддає перевагу ірраціональному й діє більше не розумом, а емоціями, почуттями [1, с. 143].

Таким чином, перший кризовий етап Нового часу, що охопив кінець ХІХ ст. – першу чверть ХХ ст., збільшуючи відстань між індивідом та соціумом, ознаменувався другим, після доби романтизму, пришестям на перші позиції в ієрархії світовідчуття ірраціонального, безрозумного. Подібна рекомбінація не могла лишитися без наслідків, й у реальності це стало відчутно згодом.

Міжвоєнний період можна вважати «нічийною землею» з погано сформованими соціальними структурами й відчуттям панування безладу. Тому закономірно, що кінець 20–30-х рр. ХХ ст. у західних країнах позначений як доба «антропологічної катастрофи». Цей етап в історії людства закарбував себе як період розчарування в економцентризмі, що проявилось в економічній депресії та соціокультурному хаосі. Зазначимо, хаос для суспільства не є вбивчим, адже в такому стані воно здатне існувати й функціонувати доволі довго. Вбивчим може виявитися персону, яка візьметься за наведення ладу. На теренах Німеччини та в СРСР в міжвоєнний період такі персони були найбільш харизматичними й результатом їхньої «роботи із впорядкування» став сплеск антигуманізму, як закономірне продовження сформованих суспільних настроїв. Тож 30-ті рр. ХХ ст. ознаменувався як період, коли розум більшої частини людства замість гуманістичної ідеології зачарувався націоналістичними, фашистськими та іншими гоміцидними ідеологіями й практиками. Кращими розумами цього періоду в цей час вживалися спроби підштовхування соціуму до усвідомлення ірраціональності подій та необхідності встановлення соціальної й психологічної стабільності. Проте більшість закликів були або проігноровані або не почутими, тому соціальна дезорієнтація перейшла в категорію константних масових явищ, а в підсумку, в другій половині ХХ ст. соціум надав шахрайству, перверсіям, садизму, вбивству, суїциду, ідіотизму характеристик вічності.

Початок Другої світової війни, як нове соціальне потрясіння, детермінувало ще більшу, незнану до тих часів, хвилю дегуманізації. Друга світова війна остаточно зруйнувала впевненість людини в силі моралі та культури, й цілком закономірно виявилася заява наукового світу «після Аушвіца (Освенцима)», що подальше ігнорування комплексу онтологічних та антропологічних проблем стає небезпечним. У цій ситуації було прийнято рішення про зміну рефлексивного ракурсу та перебудову на шлях раціоналізму.

Віддавши абсолютну першість раціональності, людина не усвідомила, що, відмовивши в гармонійному поєднанні раціонального й ірраціонального, вона позбавила себе здатності сприйняття божественних ідей, розшифрування символів, прихованих у традиційній культурі та відсторонилася від споконвічних духовних цінностей, що теж, само по собі, є девітальним для людини. Перерваність духовних і моральних традицій, психоемоційна залежність індивіда, що була спровокована технічними досягненнями, стали психологічною безоднею, в яку потрапляла дезорієнтована соціумом людина.

Зовнішньо динамічно еволюціонуюче суспільство 2-ої половини ХХ ст., що забезпечувало ріст добробуту мас та покращення умов їхньої життєдіяльності, в реальності ставало все більш статичним та регресуючим. Соціальні трансформації майже не зачіпали структурних основ соціальної системи, її економічного та ідеологічного балансу. Навпаки, усі реформаторські проекти були спрямовані на збереження цієї системи в тому вигляді, в якому вона перебуває – в статичній рівновазі та стійкості. Зміни, якщо вони й відбувалися, не несли в собі нічого нового, неочікуваного, що й дозволяє вести мову про соціальну інволюцію. Через те, замість руху вперед, суспільство стало приречене на безкінечне

та безглузде відтворення раніше створеного, на заміну якісних показників на кількісні. Й усе це відбувалося на фоні зростаючої інфантилізації: сьогодні одне, завтра інше, зовсім протилежне. Підсумок не забарився – 60-х рр. XX ст. ознаменували другу хвилю кризового світовідчуття з чітко вираженим неспівпадінням бажань і потреб людини з можливостями та бажаннями соціуму.

Циклічність й монотонність існування породили виснаження джерел креативності й культурну деградацію, спричинивши переорієнтацію вектора індивідуального життя в бік відходу індивідів від усталених джерел соціальної енергії. Соціальне життя все більше набувало характер інертного, центрованого на самому собі й все більше підносило розум та інтелект на вершину ціннісної ієрархії, а життєпроживання людини все далі заходило в глухий кут. Індивіди у своїй автономності й аномічності перетворювалися на сторонніх стосовно один одного, а пізніше взагалі втратили Іншого. Життя такої людини вже важко було назвати життям, бо «без заповідей, що диктують образ життя, воно стає неприкаяним. ... Відчувши себе вільними, нічим не зв'язаними, не обтяженими, ... відчувають порожнечу. Неприкаєне, незатребуване життя – більший антипод життя, ніж сама смерть. Життя – це зобов'язання щось здійснити, виконання обов'язку, й, уникаючи його, ми відрікаємося від життя» [6, с. 128]. У підсумку, блукаючи, людина опинилася наодинці з собою й почала виказувати наміри щодо звільнення від самої себе.

Отже, людині стало дискомфортно від відчуття порожнечі, що захопило її в товаристві таких самих «самотніх в натовпі». Проте порожнеча тривалий час залишатися пустотою не може, тому порожнечу, що лишилася після Смерті Бога та втрати Іншого, почали заповнювати чим-небудь, незалежно від якості та цінності наповнення. Наповнюючи пустоту словесним, інформаційним сміттям, суспільство та індивіди забули, що порожнеча наповнена сміттям залишається, по суті, порожнечою: «віднині нами править порожнеча, проте така порожнеча, що не є ані трагічною, ані апокаліптичною» [4, с. 24]. Однією з перших, хто визвався допомогти в наповненні порожнечі, була психологія як наука про душу та лікування душі. Пік популяризації психологічних практик самопізнання прийшовся на 60-ті рр. XX ст., саме в момент, коли відбувалося загострення кризового світовідчуття.

Послідовна психологізація соціуму спричинила переживання негараздів як особистої проблеми та сформувала настанову щодо ймовірності її вирішення несоціальними способами, чим остаточно легітимізувала в житті відчуження, самотність, відчай та занепокоєння. М. Селігман, відомий як автор «синдрому вивченої безпорадності» та феномену «свідомого оптимізму», вважав, що вимушена зосередженість людини на собі прояснює зростання до масштабів епідемії кількості депресії в західному світі. Масштабність поширення психології продемонструвала наявність соціальної дезінтеграції, а замість психічного здоров'я соціум отримав зростання кількості психічних захворювань та чутливо-неспроможних, байдужих індивідів.

Нагадаємо, перші дзвіночки щодо збільшення кількості байдужих та емоційно-нечуттєвих індивідів зазвучали наприкінці XIX ст., засвідчивши, що процес наростання байдужості двосторонній. Як тільки-но почала зростати байдужість індивіда, автоматично й соціум ставав більш байдужим стосовно долі окремої людини. Хоча, можливо, розвиток подій був абсолютно протилежний. Та не це важливо. Важливий підсумок – розгортання байдужості в соціумі плавно детермінувало наближення зони чуттєвості до нульової відмітки й майже повне її зникнення.

Існування людини в соціумі означає перебування: з одного боку, це перебування в соціальному просторі, а з іншого – це перебування поза його межами й зосередженість на індивідуальному. Дотикова чуттєвість й відчуття межі дозволяє людині розважливо проводити розмежування між селфом та соціумом. При втраті такої чуттєвості зникає розумність меж занурення в соціум та дистанціювання від соціуму. Й людина й соціум втратили межі як взаємовпливу, так і дистанціювання одне від одного: все змішалось й стало дуже важко проводити кордон між соціально-прийнятним/обумовленим та індивідуальним. Зникнення зони чуттєвості стала останньою крапкою в перемозі внутрішнього та зовнішнього хаосу над людиною. Страх перед можливістю утоплення в глибинах соціального змушує індивідів віддалятися від центру соціального життя та переходити в стан «за межею», провокуючи втрату соціально-корисних та соціально-затребуваних, що був означений нами вище як соціальна девіталізація особистості. Соціальна девіталізація особистості є відповіддю на хаос думок, переживання, емоцій, в якому перебуває людина, знаходячись у центрі соціального простору.

Підбиваючи *підсумок*, можна вказати на факт різноякісності етапів Нового часу й перманентну зміну головування раціонального та ірраціонального елементів у світовідчутті. Крім того, людина, проходячи через ці різноякісні етапи, фактично більшу частину перебуває як аномічна. Сконцентрувавши в собі риси автономної та аномічної, людина втратила чуттєвість щодо існування інших людей та позбавилася усіх зобов'язань стосовно соціуму. Соціум дзеркально відповів людині байдужістю. Тривати подібний стан взаємин «суспільство-індивід» може доволі довго, адже це, в певному сенсі, є хаосом, що само по собі означає певний порядок. Проте штовханина автономно-аномічних індивідів та байдужість соціального простору в деяких осіб викликала відчуття дискомфорту, й вони, дистанціюючись від такого порядку, спровокували поширення епіфеномену соціальної девіталізації. Таким чином, соціальна

девіталізація особистості є відповіддю людини на світочуттєві тенденції Нового часу, що спричинюють концентрування в соціальному просторі дискомфортних для людини умов існування. Зміни, що відбувалися у світовідчутті Нового часу, є лише одним із низки певних чинників, що спричиняють соціальну девіталізацію особистості, тому як перспектива подальших досліджень вбачається детальний аналіз інших детермінуючих факторів означеного епіфеномену.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Ален Суждения / Ален ; пер. с фр. ; сост. В. А. Никитин ; вступ. ст. С. Н. Зенкин. – М. : Республика, 2000. – 399 с. (Мыслители XX века).
2. Гвардини Р. Конец философии Нового времени / Р. Гвардини // Гвардини Р. Феномен человека : антология / Сост. П. С. Гуревич ; пер. на рус. яз. Т. Ю. Бородай. – М. : Высш. шк., 1993 – С. 240–296.
3. Європейський словник з філософії : лексикон непередкладностей : пер. з фр. / під кер. Барбари Кассен. – К. : Дух і літера, 2011. – Т. 2. – 488 с.
4. Липовецкий Ж. Эра пустоты. Эссе о современном индивидуализме / Ж. Липовецкий. – СПб. : Изд-во «Владимир Даль», 2001. – 304 с.
5. Маркс К. Экономико-философские рукописи 1844 г. / К. Маркс // Маркс К., Энгельс Ф. Из ранних произведений. – М. : Государственное издательство политической литературы, 1956. – С. 567–569.
6. Ортега-и-Гассет Х. Восстание масс : сборник / Х. Ортега-и-Гассет ; пер. с исп.– М. : ООО «Изд-во АСТ», 2002. – 509, [3] с.
7. Хюбнер Б. Смысл в бес-СМЫСЛЕННОЕ время : метафизические расчеты, просчеты и сведение счетов / Бенно Хюбнер ; [пер.с нем. А. Б. Демидов. – Мн. : Экономпресс, 2006. – 384 с.
8. Шопенгауэр А. Мир как воля и представление / Артур Шопенгауэр // Шопенгауэр А. Собрание сочинений : в 6 т. / под общ. ред. А. Чанышева ; [пер. с нем.]. – М. : ТЕРРА-Книжный клуб, Республика, 1999. – Т. 2. – 560 с.

Рекомендовано до друку рішенням кафедри соціальної роботи Чернігівського державного інституту економіки і управління, протокол № 6 від 17 грудня 2013 р.